

“Beş Şehir”e Dair

Ankara, Erzurum, Konya, Bursa, İstanbul... Bu coğrafyada yer aldığımız yıllardan bu zamana kadar tarihe, insana ve İslam’a özünden şahitlik etmiş beş şehirden bir buket sunuyor Ahmet Hamdi Tanpınar bize. Gitmeden hissedebileceğimiz, kelimelerin cümle içinde raks ettiği, yüzümüze tebessüm, kalbimize huzur sunan bir dil ile anlatıyor. Tasvir edilen yerleri tahayyül edip adeta içinde geziniyorsunuz.

Beş Şehir bizi daha çok tarihi gezintilere çıkarıyor. Yazıldığı dönemin içindeki tarihe gidiyorsunuz. Yazarın geçmişe bakışına, gözlemlerine, hislerine ve yorumlarına tanıklık ediyorsunuz. Bazen bir sanatçı, bazen geçmişe hasretli, bazen de hayatı incelikleriyle yaşamaya çalışan bir yolcuya yoldaşlık ediyorsunuz. Tanpınar'ın kendi ifadeleriyle, "Canlı hayata, yaşayan ve duyan insana, cansız madde karşısındaki bir mühendis gibi değil, bir kalp adamı olarak yaklaşmayı istedim."¹ (s. 11)

Geçmişe duyulan özlemi, en çok İstanbul'u anlatırken hissediyorsunuz. Boğazdan ve boğaza dair zevklerden bahsederken içleniyor adeta. Kendimi yoklayınca, aynı duyguları belki de yazarın yaşadığı vakitler için hissettiğimi, hatta onun özlem duyduğu vakte dair bende de aynı hislerin olduğunun farkına varıyorum. İşte tam bu anda yazar sorguluyor, "Niçin geçmiş zaman bizi bir kuyu gibi çekiyor?" Cevap ise şöyle oluyor, "iyi biliyorum ki, aradığım şey bu insanların kendileri değildir; ne de yaşadıkları devre hasret çekiyorum. Hatta Kanuni'nin, Sokullu'nun İstanbul'unda bile on dakikadan fazla yaşayamam. Böyle bir şey için ne kadar kazanca göz yummak, benliğimden ne mühim parçaları kesip atmak lâzım. Hayır, aradığım şey ne onlar, ne de zamanlarıdır. Bugün ortada olsa idiler, belki kendimizi daha başka türlü zengin bulacaktık; fakat hiçbir zaman yokluklarının bizde uyandırdığı duyguyu tatmayacaktık." (s. 204)

Yokluğun uyandırdığı duygular... Nedir ki bu yokluk? Yahut ne denli, ne kadar yokluk? Yaşanmışlıklar "yok" edilemez elbette. Peki, kaybolur mu? Hayır. Hissedilen duygular eşyaya siner, mekânda kokusu duyulur, zamanda ruhu dolandır ve kaybolmaz. Belki, geçmişin bir kuyu gibi bizi çekiyor olması da bu sebeptendir. Ve belki de, bu garip arayış, geçmişimiz ve tarihimize bizi "bir" ve "biz" kılıyordur. Bütün bu özlem ve arayış içinde, geçmişten bir sesleniş hissediyor yazar, "Hiçbir suale cevap alamazsın. Asıl olan içindeki hasrettir; onu söndürmemeye çalış." Ve ekliyor, "Belki de sadece aramak ve bütün kapıları çalmak kâfidir." (s. 206)

Beş Şehir, zaman zaman yazılmış, yaşandıkça yazılmış yazıları ihtiva eden bir kitap. "Ben bu meselelere hayatımın arasında rastladım. Zaten kitap yaşanmış şeylerden doğdu." (s. 11) diyor yazar. Bu sebeple Ankara, Erzurum ve Konya'da gezerken daha çok hayatın içinde dolaniyorsunuz. Yazar şehre, tarihiyle bakmış olsa bile, yaşamışlığını daha çok aksettirmiş

¹ Ahmet Hamdi Tanpınar, *Beş Şehir*, İstanbul 2016, 36. Bsm., Dergah Yay.

okuyucuya. Ve Anadolu şehirlerini duru bir ifadeyle tanıtıyor. "Sağlam ruhlu, dışardan gösterişsiz, içten zengin." (s. 65)

Bursa'ya ise Evliya Çelebi'nin gözleriyle bir başlık atmış: Bursa'da Zaman... Bu şehrin bir ruhaniyetinin olduğundan bahsetmiş. Tarihi eserlere ve mimariye bakışı, İstanbul'dakinden farklı sanki. "Cetlerimiz inşa etmiyorlar, ibadet ediyorlardı" (s. 110) diyerek bu sanatı kelimelelere hayran bırakmış ve şöyle devam etmiş, "Maddeye geçmesini ısrarla istedikleri bir ruh ve bir imanları vardı. Taş, ellerinde canlanıyor, bir ruh parçası kesiliyordu." Bu şehirde mimariyi yaşamış, caminin duvarlarında sırlanmış bakışları ve tebessümleri aramış. Taşlara, bu tatlı hatıraları şahit kılmış. Ve bu şahitliği de sırlamış: "Ben öldüğüm zaman da bu hâtıranın biricik şahidi kaybolacak." (s. 112)

Ölmeyen ve eskimeyenlerle beraber yaşamak... Sokağın başında, bir güzel insana rastlayıp hâl hatır sormak, ettiği duayı içine çekerek gününe devam etmek... Konya'da Mevlana ile Ankara'da Hacı Bayram Veli ile Bursa'da Emir Sultan ve Üftade hazretleriyle gezintiye çıkarıyor yazar bizleri. "Beş Şehir" bu yönüyle, yaşadığımız mekândan uzak tutmaya çalışarak gerçekliğini ötelemiş olduğumuz (!) ölüme dair, vehim ve korkularımızı yok etmemizi ve güzelliğini görmemizi sağlıyor.

Her şehrin bir tarihi, yaşanmakta ve yaşanacak olan zamanı vardır. Bu kitapla, kendisine verilen hayatla insanın, geçmiş ve şimdiki zamanı beraberce yaşayabileceğinin imkânını ve güzelliğini görmüş oluruz, insan biraz mazi biraz yaradır, der şair. Mazinin kokusuyla yaşadığımız ânı güzelleştirebilir ve yaralarımızla Yaradan'a ulaşabiliriz kanaatindeyim. Ne de olsa insan, geçmişiyile/tarihiyle birlikte yolda olan bir varlıktır ve yol, insanı terbiye eder. İşte bunu başarabildiğimiz vakit, geçmiş, bir ders, bir keşif ve en önemlisi günümüze eklenen bir şey olur bizler için...

Velhasıl "Beş Şehir", masal tadında, musiki tonunda gayet tabi ve samimi, kelimelelere ruh üfleyen, biraz tarih, çokça zevk içeren, yaşamının huzuruna eriştirecek tılsımların sırrını sunan bir güzel kitap. "Bâkî kalan bu kubbede bir hoş sadâ imiş." Rahmet olsun bu eseri bize kazandıran, hoş sadâyı duyuran insana ve insanlara.

Dileğim o ki, "Beş Şehir" tadında eserlerin sayısının artması, onları, yirmileri bulmasıdır. Çünkü sadece ülkemiz içinde değil ecdadımızın ayak bastığı, minare gölgelerinin değıdiği her yerde bu tadı veren nice şehirler, şehirlerimiz vardır. Önce yüreğimiz, sonra elimiz oralara uzanmalı, kalemimiz onları kayda almalıdır, bi-iznillah.